

mislijo doseči slovensko državnost, ki naj bi se vključila v federativno Jugoslavijo. Piscu smo lahko hvaležni, da je tudi za obdobje vključno od slovenske pomladi do bližnjih dni, dodal analitični pregled tistih dogodkih, ki so slednjič privedli do odličitve za odcepitev in do mednarodnega priznanja slovenske suverene države.

Za delo je značilno, da je avtor z objektivno besedo in v izbrušeni pripovedi orisal poglobljena dogajanja v kulturnih in političnih strukturah vseh svetovnonazorskih smeri in s tem podal celostno podobo zastavljenega vprašanja.

Delo, ki je strokovno solidno opravljeno, je plod večletnega avtorjevega razmišljanja in raziskovanja, o čemer priča tudi obsežna bibliografija njegovih del, v katerih je moč potrditi, da se je Prunk zavzelo ukvarjal tudi s problematiko razvoja slovenskega narodnega obstoja in odločanja. Na marsikatera odprta vprašanja opozarja avtor sam, ki je morda najbolj čutil nezadostnost raziskave narodove preteklosti s tega ali onega zornega kota, tega ali onega vprašanja, zlasti še z vidika nekaterih segmentov dogajanj v luči konkretno zgodovinskega učinka v soodvisnosti »narodove elite« in »narodove mase«.

Naj sklenemo z mislijo, da je Prunkova knjiga lepo kulturno dejanje s posebnim značajem za naš čas, še posebej če pristajamo na izrek, da bi morala biti zgodovina tudi učiteljica današnjega trenutka kot tudi prihodnjih rodov.

Anka Vidovič-Miklavčič

Feliks J. Bister: *Anton Korošec, državnozborski poslanec na Dunaju, Življenje in delo 1872-1918*. Slovenska matica, Ljubljana, 1992, 295 strani. Iz nemščine prevedel Janko Moder.

Feliks J. Bister nam je poznan kot zgodovinar, publicist in prevajalec, v zadnjem času pa kot vodja ljubljanske izpostave Avstrijskega inštituta za Vzhodno in Južno Evropo na Dunaju. Mnogim se (nam) je nepozabno vtisnil v spomin tudi kot prokurator Knaflejeve študentske ustanove na Dunaju. Monografija o Korošču, ki žal obsega le obdobje do leta 1918, je nastala kot disertacija na Filozofski fakulteti dunajske univerze in je rezultat raziskav v arhivih v Dubrovniku, Gradcu, Ljubljani, Mariboru, Sarajevu, Vidmu ob Ščavnici, Zadru, Zagrebu in na Dunaju.

Delo je razdeljeno na štiri dele, od katerih sta druga dva še posebno zanimiva. Avtor prikazuje namreč delo poslanca Antona Korošca v državnem zboru na način, ki presega monografsko naravo dela. Vzporedno nam avtor prikazuje Koroščeve državnozborske nastope v luči oblikovanja osnovnih ideološko-političnih smernic znotraj katoliške stranke iz aspekta strategije nastopov slovenskih poslancev v dunajskem parlamentu in sproti obravnava tudi ustrezne komentarje (odmeve) teh nastopov v dnevnem časopisju. S prepletanjem teh aspektov, ki so dobro umeščeni v širši kontekst zgodovinskega obdobja, avtor podaja snov zelo pregledno, včasih celo sugestivno.

Delo pokaže vzvode in mehanizme, ki so pri vsakokratnem političnem ozadju dogajanja vodili v ustrezno (politično) akcijo v parlamentu.

Tako spremljamo Koroščeve nastope v parlamentu in njegov boj za vrsto »majhnih« zahtev, ne izgubimo pa izpred oči širšega okvira, t.j. osnovnih vprašanj, s katerimi se je stranka ukvarjala in ki jih je kot eden najpomembnejših slovenskih politikov, eksponentov slovenskega političnega katolicizma, v državnem zboru (poleg Kreka in Šušteršiča) zastopal dr. Anton Korošec. S tem mislim predvsem na teme, kot so mednacionalni odnosi, vprašanje splošne volilne pravice, trializma, jugoslovansko vprašanje, dileme v zvezi s samoodločbo narodov.

Korošec je kot zastopnik svojega volilnega okrožja in s tem »malih spodnještajerskih kmetov« na eni strani in kot poslanec Vseslovenske ljudske stranke na drugi včasih v parlamentu v istem mesecu nastopal proti odredbam v zvezi s »parkljevko in slinavko« (str. 94) ali »varstvom štajerskega perutninarstva« (str. 94) nato za »najdaljnosežnejšo udeležbo žensk v javnem življenju« (str. 92) ali ob napakah pri »ljudskem štetju na Dunaju«. Z zaostrovanjem mednacionalnih odnosov se Koroščeve interpelacije v zvezi z »ujmami, točo in hudourji...« (str. 98) vse bolj usmerjajo k narodnostnim vprašanjem. Iz dela je lepo vidno, kako se Koroščeva dejavnost radikalno obrača v to smer. Koroščeve ostre in načelne nastope v tem smislu še posebno definirajo njegove »domače«, to je štajerske razmere, iz katerih je izšel in so bile precej drugačne od razmer na Kranjskem. Svoje stališče je dr. Korošec tudi večkrat jasno izrazil: »Mi, obmejni Slovenci, smo dobro vedeli, da na Kranjskem lahko pretrpite tudi kakega Stürghka in Hochenburgerja; vi lahko preživite tudi take ljudi. Toda v naših krajih ob mejah, kjer je slovenski živelj pomešan z nemškim in kjer vlada brezobzirno razvija vso svojo moč proti nam, zlasti v mestih in trgih, tam je nemogoče, da bi se vzdrževali ob sistemu, ki nas narodno ubija na celi črti.« (str. 83).

Avtor je pri izbiri citatov poskrbel, da je prišla do izraza Koroščeva zajedljiva retorika, saj je, kot pravi, »imel Korošec ironijo za govorniško metodo« (str. 119).

V že omenjenem razvoju je v ospredje vse bolj stopalo jugoslovansko vprašanje.

»Poleti 1911 je bilo čutiti smiselno zbiralno težnjo južnoslovanskih parlamentarnih moči (...), večina južnoslovanskih poslancev je prekoračila ideološki rubikon, ki je ločeval liberalno-nacionalne »naprednjake« in »krščansko-socialne konservativce«, pravi avtor (str. 100). Tako lahko, v zvezi z omenjenim trendom, spremljamo vse hitrejšo uveljavljanje Korošča kot osrednje figure južnoslovanske politike, posebno še po letu 1912, ko je kot podpredsednik Hrvatsko-slovenskega poslanskega kluba postopno »prevzemal« Šušteršičevo vlogo.

Avtor prikaže, kako so se Koroščeva in Krekova prizadevanja iz okvira sodelovanja s Starčevičevo stranko prava, ki je jugoslovanski program povezovala s hrvaškim državnim pravom, vse bolj usmerjala v politično smer, ki jo je idejno utemeljeval Krek, politično pa najbolj radikalno zastopal Korošec in je »načelno« sicer izvajala zvestobo dinastiji in državi, poudarjala pa predvsem pravico slovenskega naroda do južnoslovanske združitve kot pomembnejšo od obstanka monarhije.

Vse bolj je v ospredje stopalo nasprotje med zmerno Šušteršičevo in radikalno Korošec-Krekovo smerjo.

V prvih letih vojne, ko je delovanje političnih strank skoraj zamrlo, je prav Korošec-Krekova skupina znotraj SLS najbolj aktivna in tudi edina, ki se povezuje s hrvaškimi in srbskimi politikami, pa tudi z emigracijo in tako vodi široko akcijo za jugoslovansko združitev. Taka aktivnost je vodila v pospešen obračun znotraj SLS, ki ga je dokončno odločil v prid »mladih« nastop škofa Jegliča.

Znotraj tega razvoja nam avtor prikazuje tudi Krekovo idejno vlogo ter neumorno in drzno Koroščevo politično aktivnost, vse do njegovega nastopa z majniško deklaracijo 30. maja 1917 v dunajskem parlamentu, ki je sprožila široko deklaracijsko gibanje.

Deklaracijsko gibanje je pripeljalo do ustanovitve Narodnega sveta Slovencev, Hrvatov in Srbov (avgusta 1918), ter razglasitve Države Slovencev, Hrvatov in Srbov.

Knjiga je pomemben prispevek k poznavanju razmer znotraj slovenskega katoliškega političnega tabora, še posebno, ker prikazuje vpetost slovenske politike v širši avstrijski prostor in razmerje političnih moči v dunajskem parlamentu. Postopno radikalizacijo stališč slovenskega katoliškega političnega tabora je avtorju uspelo tudi konkretno lepo prikazati z navajanjem vse ostrejših Koroščevih parlamentarnih nastopov, ko v zadnjih letih pred razpadom monarhije postane prvi zastopnik slovenskih nacionalnih pravic v parlamentu, po Krekovi smrti pa gotovo tudi zunaj njega.

V delu tudi ne manjka leposlovnih vložkov, ki v skladu s tezo, da je literatura najvernejše ogledalo družbe, pripomorejo k ponazarjanju zgodovinskega trenutka. Avtor tako na več mestih citira vodilne literarne duhove časa, Stefana Zweiga, Karla Krausa, Franza Grillparzerja in druge. Knjigo zaradi omenjenih lastnosti lahko zelo tekoče bere tudi bralec, ki je s tematiko manj seznanjen, kar je končno tudi zasluga prevajalca, ki ji je pri prevajanju iz nemščine dal tekoč in lepo berljiv slog.

Želimo si, da bi avtor Koroščevo politično pot spremljal še naprej v obdobje med obema vojnama, kot je nekoč tudi sam omenil.

Egon Pelikan

B o j a n B a l k o v e c: *Prva slovenska vlada 1918-1921*. Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana 1992, 191 strani.

Za novejšo slovensko historiografsko produkcijo v zadnjih letih vsebolj postaja očitno, da pričinja svojo raziskovalno pozornost razširjati tudi na posamezna vprašanja, ki doslej ali še niso bila posebej obravnavana ali pa je zanje značilno, da so jih pred tem poglobljeno preučevali le redki avtorji. To lahko – tako kakor za druga obdobja – ugotovimo tudi za čas med obema svetovnima vojnama, ki se v slovenski narodni zgodovini veže na obstoj prve jugoslovanske državne formacije, Kraljevine SHS (Kraljevine Jugoslavije). Ta čas je namreč po svoji vsebinski večplastnosti in problemški dinamiki izredno bogat in bo za zgodovinarje zagotovo še dolgo predstavljal zanimiv in v resnici zelo privlačen raziskovalni izziv. Slednje potrjuje tudi večje število doktorskih disertacij, ki so bile za obdobje 1918–1941 v zadnjih dveh letih obranjene na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani.